

Marie Koutné – 100

V roce 2002 jsme si připomněli nedožitě sté narozeniny PhDr. Marie Koutné (16. 7. 1902 – 5. 9. 1979), jejíž práce zůstala (až na letmé zmínky, např. Jany Jelínkové) nedocenená. M. Koutná vystudovala slavistiku a germanistiku v Praze v letech 1922–1924, později svá studia dokončila v Bratislavě a Bělehradě. Jako učitelka působila v meziválečném období na Podkarpatské Rusi v Mukačevě, později v Břeclavi a Tišnově, po roce 1945 jako lektorka jazyků na brněnské univerzitě a nově založené JAMU. Od počátku 50. let 20. století přednášela starou ruskou a klasickou ruskou literaturu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity (do 1963).

I když její odborné zájmy byly značně široké – od jazyka k literatuře, od slavistiky v širokém slova smyslu k rusistice, od literární vědy k metodice –, přece podle mého soudu nezastupitelná a v daných časových a prostorových souvislostech výjimečné jsou její studie ze starší ruské literatury: práce o parodii (zůstala v rukopise) a zejména její stať o Antiochu Kantěmirovi a studie *K otázce vztahů mezi literaturou staroruskou a česko-církevněslovenskou* (obě 1958).

I. POSPŠIL

Adolf Kellner (27. 3. 1904 – 31. 5. 1953)

Před padesáti lety se česká jazykověda rozloučila s profesorem brněnské univerzity Adolfem Kellnerem, badatelem v oblasti slezských nářečí a jedním ze zakladatelů dialektologického semináře na Filozofické fakultě v Brně, z něhož později vzniklo dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český Československé akademie věd. Vedle pedagogického působení na fakultě byl A. Kellner rovněž místoředitelem Ústavu pro jazyk český a vedoucím jeho brněnské pobočky, jednatelem komise Matice moravské a členem Slezského studijního ústavu v Opavě.

Kellnerovo detailní zkoumání slezských dialektů je dodnes cenné nejen pro soubor poznatků, které během svého působení shromáždil, ale také pro zvolenou metodu a vytyčené cíle. Ve spojení s jeho vytrvalostí, nutnou ke shromáždění nářečního materiálu, a kritickým přístupem k získaným poznatkům tak vznikla díla zajímavá i z hlediska současné dialektologie.

Adolf Kellner chápal dialektologii nikoliv jako izolovaný úsek lingvistiky samostatně, ale jako obor přesahující statický popis nářečí, zachycující jevy podstatné pro výklad a vysvětlení stavu i vývoje národního jazyka. Zaměřil se především na výzkum nářečí východní části Slezska, v nichž dochází k silnému prolínání vlivu češtiny, polštiny a slovenštiny, zabýval se rovněž studiem středomoravských, valašských a slovenských dialektů. Z hlediska metodologického jsou zajímavé jeho dotazníky, které měly sloužit ke sjednocení a systemizaci výzkumu na území střední Moravy, Valaška a Slezska.

Nejvýznamnějším bodem Kellnerovy práce však zůstává popis nářečí východního Slezska. Toto území, tradičně považované za oblast zájmu polské jazykovědy, ponechávala česká dialektologie do 30. let 20. století stranou. Z popudu Bohuslava Havránka začal roku 1937 Adolf Kellner s detailnějším mapováním nářečí východo-láské oblasti. Jeho výzkumy ukázaly, že nářečí východního Slezska vytvářejí stupňovitou, diferencovanou strukturu s prvky českých, polských i slovenských dialektů, přičemž některé jazykové jevy pronikají hluboko do jinojazyčného území. Jednotlivá nářečí nadto vykazovala značnou nejednotnost ve vztahu k oběma národním jazykům; zatímco jejich gramatická stavba poukazovala spíše k polštině, slovníkem se přibližovala slezským dialektům českého typu. Ke složitosti tamější jazykové situace se připojovaly i problémy mimojazykové, především otázka národní identity obyvatel. Přestože A. Kellner neměl v úmyslu jakkoli zasahovat do sporů o národní charakter zkoumaného území a jeho zájmy byly čistě lingvistické, dospěl k výsledkům, které zpo-

chybnily vliv jazyka na deklaraci příslušnosti k určitému národnímu celku na území, kde se úzce stýkají dva tak blízké příbuzné jazyky, jako jsou čeština a polština.

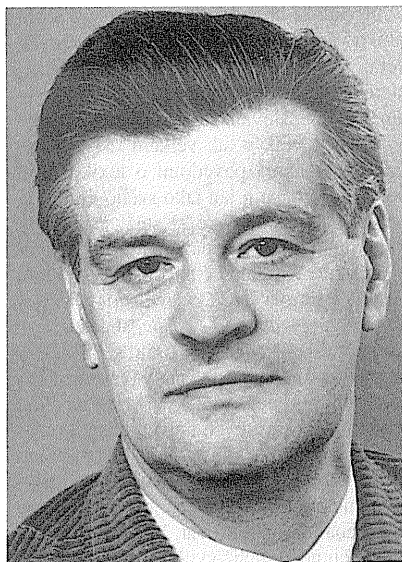
Adolf Kellner neopomíjel ani diachronní perspektivu dialektologické problematiky a pokusil se podat odpověď na otázku původního charakteru východolašského území, přičemž za srovnávací kritérium zvolil pozdní praslovanštinu. Na základě historikosrovnávací analýzy dospěl k závěru, že nářečí zkoumaného území měla původně český charakter, avšak od 12. století se formovala pod kulturním a politickým vlivem polštiny. Kellnerovy výsledky nebyly přijaty vždy souhlasně a vedle vědeckých polemik musel čelit i obviněním z předpojatosti a postranních úmyslů.

Výsledky svých bádání A. Kellner publikoval v monografiích *Štramberské nářečí* (1939) a *Východolašská nářečí* (I, 1946, II, 1949) i v řadě dílčích příspěvků. Během pedagogického působení na Filozofické fakultě sestavil učebnici *Úvod do dialektologie* (1954), podávající základní poučení o národním jazyce a jeho dialekttech. Svě konkrétní badatelské ideje a plány A. Kellner představil ve spise *Stav a úkoly české jazykovědy na Slezsku* (1950); sám se však již nedočkal jejich naplnění. Jako hlavní úkol dialektologie ve Slezsku Adolf Kellner viděl úplný popis gramatické stavby i slovníku slezských nářečí, z něhož by bylo možné těžit při přípravě jazykového atlasu. Přestože představy A. Kellnera a jeho současníků o úkolech české dialektologie zřejmě dosud nebyly beze zbytku uskutečněny, přinejmenším vize vytvoření obsáhlého Českého jazykového atlasu v posledních letech dochází naplnění.

H. ŠINDLEROVÁ

Třicet let od odchodu Bořivoje Nováka

Vzpomenou-li si příslušníci starší generace Filozofické fakulty MU na osobu jejího někdejšího proděkana, děkana a dlouholetého vedoucího katedry ruského jazyka prof. PhDr. Bořivoje Nováka (*11. 7. 1906), pak jim jistě vyvstane před očima statná po-

Bořivoj Novák

stava muže středních let. Těžko je uvěřit tomu, že jsme ho už před časem připomínali jako devadesátníka (sr. *Universitas* 1996, č. 3, s. 27) a že letošního 6. června uplyne 30 let od jeho odchodu.

Mladého studenta češtiny a ruštiny, rodem z Letovic, lákalo v prostředí významných slavistů Filozofické fakulty MU, kam přišel v roce 1926, profesorů Součka, Arna Nováka, Wollmana, Havránka, Trávníčka, především studium literatury. O jeho aktivitě v tehdejších slovanském semináři svědčí dodnes kromě řady kartotéčních listků v Ústřední knihovně fakulty sepsaných jeho rukou také uznání A. Nováka za výraznou spolupráci při autorství *Přehledných dějin literatury české* (1936-39). A přece mu bylo souzeno, aby své úsilí zaměřil posléze na jinou kolej slavistiky: jako jednomu z nemnoha předválečných rusistů a po válce lektorovi češtiny na univerzitě v tehdejší Leningradě mu byl koncem čtyřicátých let svěřen závažný úkol, totiž součinnost při zpracování šestisvazkového *Velkého rusko-českého slovníku* (1952-1964) za vedení L. Kopeckého, B. Havránka a K. Horálka.